

Література

1. Дубасенюк О. А., Антонова О. Є., Вітвицька С. С. Професійно-педагогічна освіта сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку. URL : http://vuzlib.com.ua/articles/book/23861-Profes%D1%96ino-pedagog%D1%96chna_osv%C3%91/6.html
2. Сидорчук Н. Г. Університетська педагогічна освіта в контексті євроінтеграційних процесів. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/7539/97/>
3. Федірчик Т. Теоретико-практичні аспекти управління розвитком педагогічного професіоналізму викладача вищої школи в системі діяльності класичного університету. URL : <http://nzp.tnpu.edu.ua/article/download/102680/97718>
4. Інформаційний ресурс «Освіта.ua»: Кращі класичні університети. URL : <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/25713/>

УДК 37.091.4

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Д. С. Самборська

Михайло Михайлович Коцюбинський (1864–1913) – відомий український письменник, майстер художнього слова, громадський діяч, талановитий педагог. Народився у м. Вінниці в сім'ї дрібного чиновника, закінчив духовне училище в Шаргороді. Михайло Коцюбинський більше відомий як талановитий письменник, ніж як педагог. У психологічних новелах та соціальних повістях він малює картину сучасного йому життя, описує тяжку працю, безрадісне, голодне дитинство в убогих сім'ях, жалюгідність тогочасної школи.

Педагогічну діяльність Михайло Коцюбинський розпочав у 1881 р. як репетитор. Протягом 10 років учителював у містах Станіславчику та Вінниці, у селах Михайлівці, Лопатинцях. В 1891 р. склав екзамен за учительську семінарію. У селах бачив розорення селян, їхню безправність, водночас помічав потяг до знань. Як сільський вчитель Михайло Коцюбинський провадив активну громадську роботу з ліквідації неписьменності серед дорослих, організовував бесіди з селянами. Його педагогічна діяльність відбувалася в умовах переслідувань і гонінь з боку поліції. Ще в перший рік репетиторства 17-річний Михайло Коцюбинський був заарештований і потім увесь час перебував під негласним наглядом.

Письменник бачив соціальні причини культурної відсталості українського народу. Обстоював світську школу, критикував релігію і духівництво: «Попи співають молитви, хвалять господа бога, на їх ризах людська кров». Михайло Коцюбинський засуджував свавілля, насильство і знуцання з людської особистості, неповагу до людської гідності в тогочасних школах. Як педагог він керувався гуманними демократичними традиціями народної системи виховання. У педагогічній роботі реалізовував свої здібності, уміло проводив заняття, використовуючи наочність, у тому числі й власні замальовки, урахував вікові та індивідуальні особливості дітей. Ніжно й терпляче поведився з учнями, знаходив підхід навіть до пустунів. З учнями в нього завжди були довірливі стосунки. Домагався, щоб вони свідомо засвоювали навчальний матеріал, стимулював інтерес до науки, літератури, розучував і ставив з дітьми невеличкі п'єси. Його систематичні спостереження послужили для створення життєвих оповідань, новел, казок про дітей та для дітей.

Внаслідок русифікаторської політики царського уряду Михайло Коцюбинський не міг навчати дітей українською мовою. Але спілкувався завжди українською. Він рішуче

виступав за природне право українського народу розвивати свою національну культуру, за навчання в школах українською мовою.

Громадсько-педагогічна діяльність Михайла Коцюбинського нерозривно пов'язана з його літературною творчістю. У художніх творах він яскраво змальовував життя й індивідуальні особливості дітей. У публіцистичних статтях порушував проблеми трудового, атеїстичного, естетичного виховання, критикував догматичні методи виховання в школах, писав про безправ'я народних вчителів.

Трудове виховання Михайло Коцюбинський розглядав як складову частину всебічного розвитку дітей, як один з дійових засобів морального виховання. Він підкреслював, що посильна суспільно корисна праця розвиває волю і характер, виховує ініціативність, сміливість, наполегливість. Ці ідеї втілені в художній формі в ряді оповідань.

Важливого значення він надавав єдності навчання й виховання. Вважав, що тут має чимале значення навчальна і педагогічна література. Проте добір книг у школах та бібліотеках не відповідав елементарним вимогам педагогіки. Твори Михайла Коцюбинського, написані для дітей, мають глибокий соціальний зміст і велике виховне значення, тематика їх різноманітна. Крім того, він записував народні пісні, зокрема пісні й легенди про Кармелюка, надаючи великої ваги народнопоетичним творам в освіті й вихованні.

Письменника і громадського діяча непокоїв стан народної освіти та безправ'я народних вчителів. У публіцистичних статтях, що друкувалися під загальною назвою «Шкільна справа», він виступав за поліпшення складу вчителів та створення необхідних умов для їхньої праці. У педагогічних навчальних закладах, на думку Михайла Коцюбинського, треба розширити загальноосвітню і спеціальну підготовку майбутніх учителів, відкрити педагогічні бібліотеки. Значення народного учителя Михайло Коцюбинський розглядав усебічно. Народний учитель повинен не тільки добре вчити і виховувати дітей, а й мати тісний зв'язок з народом, будити його національну свідомість, чесно служити батьківщині. В одній із статей циклу «Шкільна справа» Михайло Коцюбинський показує залежність народних учителів від свавілля всіляких чиновників. Водночас пише про негідне поведження деяких вчителів, зокрема про розправу вчителів – самодурів та навіть ректора Миргородського училища над учнями.

Михайло Коцюбинський у першому своєму оповіданні «Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма» (1884) правдиво показує тяжкі умови життя трудящих та їхніх дітей. Молодий учитель Андрій Соловійко прагне змінити свідомість людей, підвищити їхній духовний рівень. Він клянеться: «Всю свою любов, яка єсть в моєму серці, весь свій розум, що єсть у моїй голові, все те я віддам бідним, змученим дітям і їх темним батькам та мамам». Письменник створює образ народного вчителя, який не тільки вчить дітей грамоти, а й прищеплює їм любов до читання: «...Що не книжка, то й розум», – повчав він.

Учителі, перебуваючи в повній залежності від чиновників і духівництва, не могли змінити систему навчання й виховання. Вони йшли на компроміс з духівництвом, бо не могли боротися за справжню народну освіту. Та окремі народні вчителі серйозно ставилися до своєї просвітительської діяльності. Вони охоче їхали на село, навчали грамоти, несли слово правди, боролися з забобонами.

Михайло Коцюбинський залишив помітний слід в історії педагогічної думки, його літературна спадщина відображає тогочасні проблеми і водночас є прекрасною перлиною художнього відтворення дійсності. Максим Горький, глибоко вражений смертю Михайла Коцюбинського, писав у телеграмі: «Велику людину втратила Україна, довго й хороше пам'ятатиме вона його добру роботу».

Зараз іменем видатного вінничанина названа одна з центральних вулиць міста, музей-садиба письменника є однією з візитівок Вінниці. Ім'я Михайла Коцюбинського носить Вінницький державний педагогічний університет, з якого виходить вже не одне покоління вчителів які гідно несуть ім'я великого Вчителя у професію, до школи, до дітей, до майбутнього.